

DET STORE KONGELIGE BIBLIOTEK
SET FRA DET NEDERSTE TRIN PÅ STIGEN

AF

KR. BRUUN

Forfatteren (f. 1879), tidligere rektor ved Esbjerg Statsskole, er den eneste nulevende, der har gjort tjeneste i Frederik III's gamle hus og deltaget i bibliotekets flytning derfra til den nuværende bygning.

I min studentertid ved århundredets begyndelse benyttede jeg mest Universitetsbiblioteket, både udlån og læsesal; de lå jo lige om hjørnet. Men naturligvis kom jeg også af og til på det gamle Store Kongelige Bibliotek, når jeg skulde bruge et værk, som kun fandtes der.

Først og fremmest skulde legitimationspapirerne, kautionen, være i orden. Men selv så var der ingen, der bød en ny mand velkommen eller opfordrede til at komme igen, når man skyndte sig ned ad den af århundreders fodtrin slidte og udhulede vindeltrappe, med byttet under armen og en stærk fornemmelse af, at i bøgernes verden var der højt til Olympens top. Den eneste, der kunne vise interesse for ens person og ønsker, var egentlig den lille vævre og vimse læsesalsinspektør på anden sal, cand. theol. A. C. Larsen i den gammeldags, slidte jaketfrakke. Han kiggede nysgerrigt på ny besøgende, og hans blide, indsmigrende stemme lød ret indbydende. Hans dag havde to brændpunkter: biblioteket og foreningen, d. v. s. studenterforeningen.

Carl Elberling, en højt fortjent embedsmand, der virkede ved biblioteket i 53 år, 1862–1915, mindes jeg svagt som en pertentlig lille mand, der altid på samme måde som gamle Siesbye, hvem man så ofte mødte omkring Universitetsbiblioteket, havde en eller flere bøger omhyggeligt gemt helt op under armen, som om de trængte til beskyttelse mod onde læseres anslag, eller som om han søgte et godt sted at anbringe dem på. Men det er utvivlsomt et såre ensidigt billede af den pæne, rare gamle mand, der passede så godt i de ærværdige, lidt falmede omgivelser.

Ellers var det skam granvoksne mandfolk, der færdedes i den kongelige bygnings høje haller. Der var doktor i spansk, den meget nærsynede Emil Gigas, som gennem de dobbelte brilleglas underkastede de kostbare bogskatte et forskende eftersyn, indtil synet ganske svigtede ham. Med sine lange, tynde ben og den tunge overkrop kunne han minde om en kæmpestork. Der var ægyptologen H.O.Langes høje, magre, ludende skikkelse med ørnenæsen og falkeblikket. Der var holbergforskeren Julius Martensens imponerende, massive fremtoning, og der var endelig den myn-deslanke litteraturhistoriker og journalist Julius Clausen. Ingen kunne som han med sin overlegne holdning og sit sarkastiske vid få en stakkels synder til at føle sig lille og brødefuld, hvis rekvisitionssedlen ikke var behørigt udfyldt.

Ved sin indtræden i forgården til helligdommen, det kombinerede kontor og ekspeditionslokale på første sal, hvor de skriftlærde herrer nidkært bevogtede åndslivets skatte, blev den unge mand mønstret, som om det var en session til udskrivning af rekrutter til Minervas livvagt. Så skottede de lidt til hinanden: hvis tur var det nu at vandre ad de lange, kolde gange, ned ad trapper og op ad stiger for at finde frem til det tyske eller engelske historieværk, som den lærde professor Johs. Steenstrup havde givet fredsforstyrrelsen anvisning på.

Var det Martensens tur, rejste hans kraftige, tunge skikkelse sig, som havde det været Holger Danske der vågnede i Kronborgs kælder. Det tog sin tid; i de helt gode gamle dage havde man måttet bestille en bog dagen før den kunne fås udleveret. Når han vendte tilbage, skubbede han byrden fra sig med en mine, der tydeligt nok sagde: skal biskop Martensens søn virkelig gå her og slæbe som et andet bybud, alene fordi en grøn student bilder sig ind, at han kan blive klogere af at læse alle disse tykke, dumme bøger.

Jul. Martensen, der var cand. jur., fulgte ikke med over i den nye bygning. I sommeren 1906, umiddelbart før overflytningen begyndte, tog han sin afsked som assistent i en alder af 66 år og blev udnævnt til titulær professor. Få uger efter stod de kilometerlange reolerækker, blandt hvilke han havde virket i 32 år, gabende tomme. Hans jævnaldrende kollega A.C.Larsen deltog heller ikke i selve flytningsarbejdet, men fortsatte endnu i syv-otte år under de ændrede forhold som bibliotekar og som en af publikum højtskattet inspektør på læsesalen. De var begge ugifte.

Når jeg i „Bondestudenten og Hovedstaden“ (Historiske Meddelelser om København 1959) ikke har nævnt, at jeg som ekstraordinær medhjælper deltog i flytningen af Det kongelige Bibliotek, skyldes det, at

min ansættelse dør var en episode af ret ringe betydning for mig, og uden tvivl af endnu mindre betydning for biblioteket. Jeg ser nu, at ansættelsen strakte sig over ti måneder, fra 1. Maj 1906 til 1. Marts 1907, altså fra året efter at jeg havde taget min eksamen, og inden jeg var kommen rigtig i gang med skolearbejdet.

De kår, der i de sidste ti år af privatskolens historie bødes unge kandidater i København, var i enhver henseende usle: 75 øre eller en krone i timen for at cykle fra Nørrebros Runddel til et par timer i Frederiksberg Allé eller i Larslejstræde. Til at begynde med gjaldt det blot om at få foden indenfor. Mønstret for det cellenet, inden for hvilket arbejdsbien bevægede sig, kunne skifte fra år til år, men hovedindtrykket er, at årene lige efter eksamen var de mest slidsomme i mit liv.

Efterhånden lysnede det dog lidt. Købmandsskolen på Nørrevold betalte 2 kr. for aftentimer, og så snart jeg havde fået mit øvrige arbejde konsolideret, opgav jeg den yderst beskedne og såre beskedent lønnede stilling ved biblioteket, som jeg havde tiltrådt uden særlig trang eller større forventninger og forlod uden savn eller fortrydelse af nogen art, klar over, at det brydsomme skolearbejde alligevel lå bedre for mig, bød større chancer og større personlig tilfredsstillelse end fortsat syslen med bøger.

Det var nu også for sent jeg var kommen i lære. Som tyveårig student ville jeg have fundet mig bedre til rette med arbejdet. Ja også som ældre ville jeg have haft større interesse for biblioteksvirksomhed, navnlig hvis biblioteket ikke havde været så forfærdelig stort. Men netop i årene efter 1905 havde jeg foreløbig fået nok af bøger. Nu måtte jeg se at nyttiggøre mine kundskaber af teoretisk art på anden mere praktisk vis, kort sagt se, hvad jeg duede til ude i livet. Men det kunne Det kongelige Bibliotek ganske vist ikke gøre for.

I de første måneder bestod arbejdet mest i at ordne dynger af småtryk, som havde hobet sig op. H.O.Lange havde selv i sin tid som ekstraordinær assistent ved Universitetsbiblioteket ordnet i titusindvis af love og vedtægter, regnskaber og beretninger for sammenslutninger og foreninger og slikt. Problemet var fulgt med, da han et par år senere fik ansættelse ved Det kongelige Bibliotek, hvor det først lykkedes ham at få gennemført en mere summarisk fremgangsmåde, da han selv var bleven leder. Hvor effektiv den indskrænkning af afleveringspligten, som man senere har måttet skride til på dette område, har været, kender jeg ikke. Men det skulle ikke undre mig, om de nye byggeplaner man omgås med også omfattede et laboratorium til destruktion af den overflod af papirer og tryksager, som truer med at sprænge biblioteker som arkiver.

Som den udprægede organisationsmand Lange var, tillagde han disse småtryk en ikke helt ringe betydning som udtryk for det folkelige selvstyre på sociale og økonomiske områder. Men hvornår vil en forsker få tid og have tålmodighed til at forsøge at arbejde sig igennem disse papirbjerger for om muligt at finde guldgrube i slagterne? I hvert fald vil ingen kunne tage en ung cand. mag. det fortrydeligt op, at han ikke fandt sysselsættelsen med den form for litteratur synderlig interessant. Men så kom arbejdet med overflytningen af de hundred tusinder af bøger og folianter fra den gamle ærværdige til den nye, moderne biblioteksbygning, og det var ingenlunde kedeligt.

Det store foretagende var naturligvis planlagt og beregnet i alle enkeltheder længe i forvejen: så mange bevægelige hylder til oktav, så mange til kvart og så mange til folio for hvert katalognummer i de og de magasinrum. Overbibliotekar Lange holdt åbenbart selv alle trådene i sine stærke, sene hænder, men havde også i den vågne, energiske assistent, fra 1. Maj 1907 underbibliotekar A.A. Bjørnbo en dygtig medhjælper i den tekniske planlægning og praktiske gennemførelse.

Transporten foregik på særlige dertil konstruerede kassevogne, en slags tipvogne, elektrisk drevne ved et roterende tovværk ad en interimistisk bro over Tøjhusgården, den nuværende Bibliotekshave, som i 1915 blev reguleret med et vandbassin. Indtil 1867-68 havde her været havnebassin mellem Kristian den Fjerdes Tøjhus og Proviantgården. Vognene gik pr. elevator en etage eller to op eller ned og kørte lige ind i magasinerne, så der fandt ingen omladning af den tunge, dyre last sted. Vi unge studenter og yngre kandidater, som var antagne specielt med flytningen for øje, måtte efter de foreliggende tegninger sørge for, at hver afdeling kom i sin rigtige bås, og hver tryksag på sin rigtige hylde efter indhold og format.

Det var virkelig et større foretagende, uden sidestykke i sin art. Det vakte betydelig opsigt. En dag var kong Frederik VIII endog nede at se på det. Alt syntes at klappe. I de lyse, lange sommerdage gik arbejdet rask fra hånden. Mod sædvane var nedbøren sparsom i Juli, og August gemte sin væde, til boghøsten var i hus. På de få regnvejrsk dage dækkedes bøgerne af presenninger. Skude efter skude fyldt med lærdom og visdom gled ud af havnen. 40 soldater under kommando af tre underofficerer besørgede den del af arbejdet, der stillede de største krav til armmusklerne. I løbet af 30 arbejdsdage, fra 5. Juli kl. 8 til 8. August, 8 timer daglig, havde fire hold i 3228 vognladninger transporteret 18.152 meter støvsuget bogmasse over det store hav til det nye, forjættede land, hvor den fordeltes på over 32.000 brandsikre hylder. Omkostningerne ved

Broen hvorpå bogvognene 1906 kørte fra det gamle bibliotek, det nuværende Rigsarkiv, til den nye bygning.

flytningen beløb sig til 28.000 kr. Militæret må have været billig arbejdskraft!

Det Store Kongelige Bibliotek, som det hed til forskel fra Kongens private Håndbibliotek, tog nu officielt navneforandring til Det kongelige Bibliotek. Det kunne fryde én hver morgen at gå op ad den pompøse hovedtrappe og kigge ind i den pragtfulde, høje, lyse læsesal med de seks skønne, polerede granitøjler og de hundrede fine, bekvemme mahogni læsepulte. Det var noget andet end den gamle læsesal med kneben plads til 16 personer ved det store, ovale, sortmalede bord og plads til 8 i hjørnerne. Den anke, der er kommen så stærkt til orde et halvt århundrede senere, at den nye bygning vel var en god bolig for bøger, men en dårlig arbejdsplads for personalet, fremførtes af Bjørnbo i Gads Danske Magasin allerede samme måned, indvielsen fandt sted.

Vi små flyttemænd tilbragte det meste af tiden nede i magasinerne som lærlinge på lageret. Hele bogbestanden skulle revideres, hvorved adskillige ting, der ansås for tabte, kom for dagens lys. Ellers bestod arbejdet i at ekspedere bestillingerne fra udlånet og læsesalen og sætte de afleverede bøger på plads igen. Herunder kunne der naturligvis dagligt opstå faglige

problemer, men i længden blev arbejdet ret ensformigt. Det kunne også være ret anstrengende, uden pauser, skønt arbejdstiden kun var 4-5 timer, for et efter Langes mening overordentlig ringe vederlag, 60 kr. om måneden var det vist.

At jeg mangan gang kunne være fuldstændig udaset, når jeg hen på eftermiddagen nåede hjem til Nørrebro på min cykle, kunne dog langt fra lægges biblioteket alene til last. Nej sagen var den, at mens de allerfleste af de øvrige ansatte kunne møde med friske kræfter op på formiddagen, måtte jeg først have besørget et par skoletimer i en eller anden fjern bydel, så jeg var mere end halvtræt, inden jeg måtte tage fat på biblioteket. Og så skulle jeg måske endda om eftermiddagen læse på præliminærkursus i Blågårdsgade eller om aftenen på Købmandsskolen i Fiolstræde. Det gik i længden ikke med det ene ben i skolen og det andet i biblioteket, og så blev jeg da snart så klog at anbringe dem begge i skolen.

Det turde ikke være helt ualmindeligt, både her og der, at det skorter lidt på vejledning til lærlinge. Den af det fastansatte personale, som i al stillfærdighed mest beredvilligt hjalp en til rette, var en trediveårig, lidt blegnæbbet, beskeden assistent, cand. theol. Vigo Jacobsen, præstesøn, yngre broder til den velkendte professor i Gl. Testamente ved Københavns Universitet J.C.Jacobsen. Han blev underbibliotekar 1907, men døde allerede 1918, 42 år gammel.

I det hele taget kunne det være meget godt med alle disse yngre lærlinge i den ekstraordinære situation, men Lange var heller ikke blind for, at det kunne tage for meget af de ældre, erfarne folks kostbare tid at give dem den fornødne instruktion. Overbibliotekaren selv, om hvem der stod megen respekt, blev sygemeldt en uge efter indvielsen, og i en længere periode af vinteren 1906-1907 var han på rekreationsophold i Sverige. Det gjaldt vel forøvrigt her, som man kan høre gymnasieelever sige: rektor ser vi aldrig noget til.

Som den fromme mand og gode kristen Lange var, holdt han mere af at påvirke sine arbejdsfæller ved sit gode eksempel end ved formaninger og irettesættelser. Ikke alene udsendte han ved sin tiltrædelse som overbibliotekar en rundskrivelse til personalet, hvori han fremhævede betydningen af at forbedre bibliotekets omdømme hos publikum ved at vise det størst mulig imødekommenhed, bl. a. ved en hurtigere ekspedition. Men også senere, når han mente, der var noget inden for bibliotekets virkefelt der fortjente påtale, foretrak han at gøre det skriftligt. Efter sigende skal han heller ikke altid have undgået den fare, der lå så snublende nær, at de uskyldige følte sig uretfærdigt behandlede. Hans

Broens fortsættelse gennem den nye bygnings vestibule.

mangeårige medarbejder Svend Dahl, rigsbibliotekar 1943-52, mener, at Lange var en stor menneskeven, snarere end nogen stor menneskekender.

Blandt det helt unge flyttepersonale var der flere, som mødte med marchalstaven i tornystret. Der var J. Årsbo, som forlængst havde sat sig som mål, at han ville være stadsbibliotekar og vi sine kræfter til den nye folkebiblioteksbevægelse. Der var den dynamiske Otto Andrup, den kommende mangeårige direktør for Frederiksborg museet, og der var hans modsætning, den korrekte Lauritz Nielsen, som med sine inkunabler og gamle bogtryk, ved sin omfattende faglige viden og sit vel afbalancerede, lidt pilne væsen havde alle betingelser for ad den slagne landevej at avancere frem til overbibliotekarposten.

Det oplivende element blandt bibliotekarerne var Carl S. Petersen, hvem jeg traf igen i Åbenrå, da han i årene 1921-23 ledede organisationen af det sønderjyske biblioteksvæsen, og hvor han blandt andet afslørede sig som en ivrig og udholdende fodgænger. På hans runde, trivelige elskværdighed prellede al surhed af. Bag gemytligheden lå som bekendt både arbejdslyst og arbejdsevne. Hans livlige bevægelighed afspejlede en livlig åndsvirksomhed. Mon ikke både Ehrencron-Müller og Julius Clausen, der begge var fem år ældre, godt kunne have tænkt sig at blive

H.O.Langes efterfølger, da han trak sig tilbage allerede 1924? Men det var altså Carl S. Petersen, der blev den nye overbibliotekar.

Den tilknappede alvorsmand Ehrencron-Müller forstod at holde småfolk på afstand. Mellem ham og Julius Clausen, begge fødte 1868, herskede et ret spændt forhold. Intetanende gav jeg engang anledning til, at den latente kompetencestrid om myndigheden over det underordnede personale brød ud i lys lue. Det er et af de få dramatiske optrin jeg husker dernede fra, men det var også yderst voldsomt: lynene knitrede fra den overtrukne himmel, og tordenen buldrede ned langs reolerne, pludselig afbrudt af dyb stilhed, idet de to tordenskyer forsvandt hver ad sin trappe.

Udladningen havde rensset luften. Snart veksledes atter små, spagfærdige bemærkninger, i begyndelsen lidt ængsteligt, som de svage fuglepip der lyder fra buskene, når uvejret ude i naturen er draget forbi. Men hvor længe ville det vare, inden de to kamphaner atter røg i fjerene på hinanden? Jeg ønskede i hvert fald ikke at komme til at stå mellem de skarpe næb og klør en anden gang, når den ene kaldte mig bort fra et arbejde, som den anden lige havde sat mig til. Af det øvrige ordinært og ekstraordinært ansatte personale har jeg ikke bevaret et klart billede.

I den gamle bygning fra Frederik den Tredjes og Griffenfelds dage, ved hvis opførelse der var anvendt sten fra det middelalderlige Vordingborg Slot, som man begyndte at nedbryde efter svenskekrigenes ødelæggelser, klagedes der over kulden. I den nye bygning var der af mangel på indre døre overalt en susende træk, så der snart måtte foretages forskellige foranstaltninger som anbringelse af forsatsvinduer for at beskytte personalets helbred. Jeg mener at have set den hårdføre overbibliotekar sidde i sit store kontor midt i bygningen med plaid om benene for at beskytte sig mod kulde og gigt. Helt sundhedsfarligt kan det nu ikke have været hverken på det gamle eller det nye bibliotek. Lad os f.eks. se, hvad den ufejlbarlige statistik siger:

Af de forannævnte biblioteksfolk blev Carl Elberling, 1834-1925, 91 år. Julius Martensen, 1839-1910, blev 71. A.C.Larsen, 1840-1914, blev 74. Emil Gigas, 1849-1931, blev 82. H.O.Lange, 1863-1943, blev 80. Julius Clausen, 1868-1951, blev 83. Ehrencron-Müller, 1868-1953, blev 85 og Carl S. Petersen, 1873-1958, ligeledes 85 år. Disse otte bibliotekarer opnåede altså en gennemsnitsalder af mellem 81 og 82 år, medens den tilsyneladende fysisk bedst udrustede, A.A.Bjørnbo, 1874-1911, kun blev 37. Andrup døde i en alder af 70 år. Årsbo og Lauritz Nielsen blev 66.

Er det den friske brise gennem salene, der har hærdet alle disse bogens mænd? Eller skulle det måske snarere være en sober, nøjsom, regelmæssig levevis, der har bidraget til at skænke dem et langt liv?